

דרך ה' פרק ב' – מהות השכר

אחרי שלמדנו את הצורך המוחלט בבחירה, נצטרך לזהות בעולם מציאויות שמייצגות את הטוב האמיתי בערכים שלנו, ואת הרע האמיתי במושגים שלנו (=ענייני שלמות טוב ורע), מציאות של הארת הטוב מול הופכו כדי שיהיה לנו בין מה למה לבחור. בנוסף ישנו כח בחירה לאדם, כח מכריע בין טוב לרע. זה כח מדהים! מי הכח המכריע? אם זה רק מאבק בין שני ההפכים שבנו (עצם המורכבות היא מדהימה. בבעלי חיים יש רק נפש, אם יש להם רוח זו רוח שפלה, במלאכים אין בכלל חומר. המין האנושי הוא היחיד שמורכב משני הפכים).

גם אם אנחנו מורכבים, היה אמור להיות מאבק צמוד, פעם הבחירה היא לכאן ופעם לכאן. אבל אז זה לא בחירה באמת, זה תנודות. אז מיהו הבוחר ואיך הוא יכול להכריע? הנתון הזה בעצמו הוא פלא שמעיד על הנהגה אלוהית בעולם, שום אורגניזם אבולוציוני לא היה יכול להביא את האדם לחופש בחירה. לא יתכן שזה היה חוק הישרדותי, אין שום היגיון לאדם להביא את עצמו לחופש בחירה והכרעה. כח הבחירה בעולם הוא עדות מוחלטת לכך שיש כאן תוכנית אלוהית וייחודיות במין האלוהי.

הרמח"ל מסביר שאנחנו פועלים בתחום לבושי המלכות, יש בגדים צואים ויש בגדי מלכות. לבוש הנשמה, שם גדרו של האדם האמיתי, שם הוא מכריע בין טוב לרע. הכח המכריע הוא לגמרי אני. שורש הנשמה והתפקיד של האדם מתאים ללבוש הנשמה שלו. (הרמח"ל אומר שלא כל ישראל יכולים להיות חסידים, לחלק יש שליחות מאוד מסויימת, לא כולם מקבלים את אותם לבושים). אדם יכול לבחור בין טוב לרע, להיות המשה של עצמו או הבלעם של עצמו (זו כוונת הרמב"ם, לא שאדם יכול להגיע למדרגה של משה רבנו. הוא נולד מיועד לשליחות שלו). (אין שני בני אדם עם תפקיד שווה. יש כאלו עם תפקידים היסטוריים ייחודיים. יכול להיות שבתחומים מסויימים האדם לא ממש יכול לבחור כי הוא נולד כל כך מתוקן בתחום ההוא שבו הוא לא עומד למאבק). נקודת החיבור בין הארת הנשמה לנפש, שם האדם מכריע. הרמח"ל קורא לזה לבוש הנשמה, הגר"א קורא לזה רוח. החלוקה הכללית היא נפש רוח נשמה לפי הגר"א.

חוץ מכח הבחירה, הנברא צריך זיקה לשני הצדדים. אם לא היתה לו נטייה לחומר או לנשמה הבחירה לא היתה שקולה. הוא חייב גם כח בחירה וגם נטייה לשני הצדדים, לכל הפחות בשווה. יש לי נטייה ואפשרות לפעול עליה, אני יכול להימשך לנשמה ולקבל ממנה השפעה עליונה, או להימשך לחומר ולהיות נשלט תחתיו. (למה זה נקרא בריאה?) בגלל שבסוף הדברים גם יתלבשו, כל דבר שקשור לדברי הנבראים הוא בסדרי הבריאה. כל שלמות אלוהית בסוף מתלבשת בסדרים נבראים, אי אפשר להגיע לשלמותו אחרת). הבריה הזו צריכה לקבל אמצעים שעלם ידם היא תקנה את השלמות ותעדיף את החסרונות. אמצעים = מערכת המצוות. נראה בהמשך הבחנה בין דברים שהם עצם ענייני השלמות, לבין דברים שהם אמצעים אל השלמות.

אחרי שהבריאה הזו קיבלה את כל התנאים השלמים הללו, אז כשהיא תממש אותם זה יקרא שהיא נדמתה אל השלם בעצמו, להיקרא שלמה מצד עצמה. כך היא תלך ותשתלם, וכפי השלמתה את עצמה היא תתענג על שלמות זו.

בפרק א' הבנו את גדר השלם בכל שלמות, בפרק ב' הבנו את מגמת השלם בכל שלמות לפעול בנו מעצם עניין שלמותו. כעת בנינו עוד קומה, שכדי שנשיג מעצם עניינו השלם בדרך שאנו יכולים להשיג, זה חייב לבוא מצדינו בדרך של בחירה חופשית, שאנחנו נידמה לשלם להיות שלמים מצד עצמנו. לצורך כך קיבלנו את כל תנאי הבחירה והעבודה. הרמח"ל לוקח אותנו למקום עמוק נוסף: מושג השכר.

מהו המושג שכר? הרמח"ל מחדש נקודה עמוקה מאוד.
לא יתכן שנדמה את המושג שכר מהעולם שלנו למושג שכר בצד הזה. בעולם שלנו המושג שכר משמעו תמורה מקרית, אין קשר בין פעולה לבין התוצאה. אין קשר בין הפעולה לבין מה שהאדם קיבל. בשכר האמיתי, אל תיתכן הפרדה בין עצם הפעולה לשכר. אדם שמבין חס ושלום, שה' ייתן לנו שכר על מה שעשינו, אומר שה' ציווה אותנו במצוות ובחן את הצייתנות שלנו, ומי שציית מקבל סוכריה. לפי זה אין שום קשר בין המעשים לשכר. גמול לאנשים טובים. זו הגדרה בלתי אפשרית, כי זה אומר שה' העמים עלינו את המצוות.

אם הוא לא ציווה אותי עבורי - הוא ציווה אותי עבורו?
יותר מזה, אם המצווה לא בעצם, משמע שחס ושלום היה יכול להיות גם בלי זה! זה נקרא עבודת פרך. אפשר לייחס לאלוקי השמים שהטיל עלינו דקדוק אחד מיותר? לא!
זה הכל משלים אותנו, כך חייבים לומר.

זה מתאים נפלא למה שאמרנו. ה' רצה לתת לנו מעץ החיים גם בלי עבודה, אבל מה שצריך להיות זה שאנחנו נשיג שלמות בעצמנו. ה' רצה שהאדם ילק ויאכל מעץ החיים. כשהאדם אוכל מהעץ הזה, רגע הבחירה עושה את האדם שלם, וממילא האדם עתיד להתענג מהשלמות שהוא השלים את עצמו. זו מתמטיקה, אי אפשר אחרת. מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת, הוא אוכל את מה שהוא הכין. אבל אם אני כבר עכשיו שלם, אז למה אני לא מתענג כבר עכשיו? הרי העונג זה מצב של גדר שלמות! אדם שלם הוא מעונג בעצם ההגדרה.

מה החלוקה של מצב עבודה ושכר? למה שלא נתגדל במצוות עד שנעביר את עצמנו למציאות הכי מקסימלית ושלמה? למה יש כזה פירוד בין עולם העבודה לעולם השכר?

היום למדתם תורת ה', התעטרתם בתפילין, אבל אנחנו לא רואים פה את התולדות של המעשים כאן ועכשיו.

למה אנחנו מקבלים את זה כמובן מאליו? הרי זה לא גמול על, זה מה שאני פעלתי! אז המצוות היו צריכים להאיר את הפנים שלנו! הרי הגוף צריך לקבל את הזוהר הזה, משה רבנו זהרו פניו.

התשובה היא שאדם הראשון באמת היה אמור להיות כך. קודם החטא, לפני גזירת המיתה עולם הזה והבא הלכו והשתנו מרגע לרגע, כל שלמות שהאדם היה רוכש הוא היה רוכש ומשתלם, עד שהוא היה מקדים ומכניס את עצמו לתוך השבת. אם אכלת את כל פירות עץ החיים, תעבור לעולם השבת. (משהו מזה נשאר לאנשים הגדולים). העולם שהוא קיבל היה כל כך זך, שהוא היה מסוגל להפוך את הגן לעדן. הגן נטוע בתוך עדן, הוא עוד רגע מגיע למצב עידון. ברגע שהוא משלים את עבודתו הרע כלה, אם הוא היה שולל את הרע ומבין שהוא נברא רק כדי לאפשר לו בחירה, כבר לא היתה מציאות עבודה אלא עונג על ההארה שהאדם גילה בבחירה שלו. הוא היה אוכל מעץ החיים, מתענג בעיניו בלתי נפסק.

זו היתה התוכנית אלמלא שחטא, אבל ברגע שחטא נפרש מסך על העולם, ה' שאומר העולם לא יכול כך להיכנס למצב הנצח. המציאות המקולקלת צריכה להיותקן, אחרת העולם לא יכול להכיל את מציאות הנצח. כשהוא יתוקן, נוכל לחזור למצב הזה. זו תחיית המתים, חזקה למצב המקורי של התיקון. העולם עתיד לחזור למצב אדם הראשון קודם החטא. אלמלא שאדם הראשון חטא לא היתה מיתה בעולם, זו התוכנית המקורית. העולם לא הלך לתוכנית חדשה של מוות וכיליון, זו רק גזירה מתקנת. כשנתקן את החטא נחזור למצב של וחי לעולם.

שכר זה תולדת המעשים היום. האדם שעשה מצווה הוא בן העולם הבא, שייך בפוטנציאל למערכת השלמות. השלמות הזו לא מופיעה, היא ממתנה גנוזה ומחכה להופיע בבת אחת. (לא יתכן שה' ייתן לנבראים בחירה שהורסת את התוכנית. ה' תמיד משליט את רצונו ומאפשר לנו לתקן, למשל: התשובה קדמה לעולם כי הרצון להיטיב קדם לעולם. המשפט הוא אמצעי להשיג את הטוב. אם לא מימשנו את הזכות, ה' ייטיב על כל פנים, או בדרך תשוב או בדרך ייסורים).

(השכר הוא לפום צערא. ההנהגה האלוקית מאוד מורכבת, אנחנו לא יודעים מה קורה. יכול להיות שהאדם שאתה פוגש כאן הוא אדם קטן, כי הוא חלק מנשמה שהשלימה בגלגולים אחרים את רוב שליחותה. בסוף נאסף האדם מכל מה שהוא התמודד בכל הביקורים שלו, אנחנו לא רואים את התמונה הגדולה. אדם שבנה משהו מתוך עמל וראה תוצאות של עמל, הוא מקבל על זה שכר. יתכן אדם שפחות נמשך אל הרע כי יש לו שליחות ייחודית או סיבה אחרת.

תולדת מעשה האדם מוליד שהעבודה תהיה קלה לו יותר. ברגע שעמלת מקילים לך את המשך הדרך. כמו שלהבדיל ברגע שאדם חוטא החוט של החטא הופך להיות חבליים. אדם שהביא את עצמו למצב שהדרך סלולה לו, זה חלק משכר. יש שני סוגי שכר, האחד הוא מה שדיברנו עליו קודם, והשני הוא שכר של תנאי עבודה, שהשגת השכר נעשית קלה יותר על ידי תנאים נוחים יותר. ודאי שיש מושג שאדם מביא את עצמו לגזירה אלוקית שתקל עליו).

אני לעולם לא אהיה אברהם יצחק או ישראל. יש לנשמות ישראל שורשים וענפים. צריך לזכור ששכר = שלילת רע. אדם מקבל שכר כפי הצלחתו לשלול את החיסרון, לשלול את הרע. הוא יוכל לקבל הארה רק לפום צערא, כי אחרת זה נהמא דכיסופא.

(אדם הראשון בחטאו האמין בכח הרע, האמין שיש בו טוב, ובכך הוא הגדיל אותו. הוא עכשיו צריך לשלול אותו ברוחב כזה גדול, שלא היה ניתן לבצע בלי ששת אלפי שנים. אדם הראשון לא יכול היה לעשות תשובה וזהו, היה צורך בתיקון. הניסיון הזה היה משמעותי כל כך, הוא הרי היה מסוגל לתקן בבחירה הזו נצח נצחים. הוא קלקל עולם שששת אלפים שנה יכול היה להיתקן. אברהם יצחק ויעקב הם גלגולים של אדם הראשון, הם מתקנים אותו. אבל זה תהליך, הרע צריך להיתקן, תשובה זה מהלך, לא הוקוס פוקוס).

עולם הבא זה להגיע למצב אדם הראשון קודם החטא אילו אכל מעץ החיים. יש שלושה שלבים: השלב הסופי הוא שבת, שאדם אכל מעץ החיים. שישי זה תנאי עבודה מעולים עם בחירה.

כשהאדם חטא הוא נפל למציאות שלנו, בחירה בתנאים מוצלחים. אנחנו צריכים לא רק להגיע למקום של אדם הראשון, אלא גם לאכול מעץ החיים. או שבימות המשיח נגיע לקומה ב' ומשם נעלה לקומה ג', (אבל אז העולם הולך ומצמצם את הבחירה החופשית, לכן דחוק לומר שאז נקבל את ההזדמנות השנייה. גם אם לא יכול להיות שלא נבחר בטוב [מכח כל העבודה שעשינו], ה' הבטיח שבעתה אחישנה). או שאנחנו עובדים עכשיו בשני הצדדים, תוך כדי ששת אלפים שנה אנחנו עוברים את שני התהליכים גם יחד: בירור עץ הדעת טוב ורע, ואכילה מעץ החיים. כשאדם עוסק בחלק הפנימי של התורה הוא דבק בעץ החיים, כשהוא עוסק בבירור המצוות הוא מברר את הטוב מן הרע. ברגע אחד העולם יגיע, כתוצאת כל מה שעשינו בשית אלפי שנים.

(אין שום ביטוי לשכר בעולם שלנו?)

אחרי שהעולם שלנו עבר למצב אחרי חטא אדם הראשון, האם עדיין ישנה הראה מסוימת מעולם השכר? האם אפשר למצוא ניצוצות של שכר בתוך עולם העבודה? שכר מצווה בעלמא ליכא. יש לנו שני ביטויים בלבד. אחד זה עניין השכר הזה, שהתורה הבטיחה שיתגלה בעולם הזה. התורה הבטיחה לנו פירות בעולם הזה, גילוי שכר בעולם הזה. אפשרות שנייה, ודאי גם נכונה, שגם במערכת העלוונה יותר לאדם יש הארות מעולם השכר, כי אחרת לא היתה אפשרות להתקדם. התקדמות לא שייכת למערכת העבודה, עצם זה שהעמל נעשה יותר נעים, שאני מסוגל להתקדם ולהימשך אל הקדושה. כל מציאות התקדמותו של האדם בעולם זה מכח זה שההארה מסייעת לו בעולם העבודה. אהבת ה' זו הראה נשמתי, היא חייבת להיות מעולם השכר, הארה כדי לרומם אותו. יש לזה חוקיות, אדם שרודף אחרי מצוות משיג התלהטות הנשמה, זו חלק מחוקיות התורה. יש חוקים כמה עולם השכר מאיר בעולם לצורך ההתקדמות).

עכשיו אנחנו מגיעים לשאלה שמתעוררת: אחרי שהבנו שהשכר הוא גמול עצמי למה שעשינו, אז איך מתייחסים לשכר שהתורה מבטיחה למצוות בעולם הזה? מה הקשר בין גשמים לקיום מצוות? הרי השכר הוא בעצם! איך משה אומר את זה? אנחנו מחכים לטוב האמיתי, מה גשם בשדות? איך דברים חיוביים שייכים למעשה המצוות? הרמב"ם אומר שבאמת כל ההבטחות של התורה לשכר בעולם הזה רק בהגדרת תנאי עבודה. אדם טרוד בפורענויות לא יכול להגיע לשום שלמות, התורה מבטיחה להסיר את כל המפריעים.

זו מבחינת הרמב"ם העניין של ימות המשיח, הרמב"ם לא זכה בגלל שהיה בתוקף הגלות לגילויים שאנחנו זוכים להם היום, לא ממעלתנו.

הוא הבין שהתורה הבטיחה את התקופה של ימות המשיח מצד פנאי לעסוק בתורה. אבל מה פתאום הרמב"ם אומר שהתורה הבטיחה את זה, הרי העולם נתון לשינויים? עמ"י עושה טוב יהיה טוב, ההפך יהיה ההפך.

אפשר לומר אחרת, שכשהתורה מדברת על שכר בעולם הזה, זה לא תנאי עבודה אלא עצם שלמות העולם. ה' ברא את העולם בתוכנית אלוהית שהעולם הזה יעמוד בגוף ונשמה בתיקונו לנצח, כל ברית בין הבתרים צריכה להתקיים כאן בתנאים הכי שלמים של העולם הזה.

הרי תוכנית העולם היא נצחית, גוף ונשמה לנצח, (תחיית המתים - הנשמה עתידה לחזור לגוף לנצח), ממילא אין בעולם דבר בטל.

המצוות אמורות להשפיע שלמות גם לפנימיות - לחלקי הנשמה שדבקים במקורה, וגם לגוף הבריא, לחיצוניות העולם שצריך לעמוד על עומדו שלם.

כשהתורה אומרת ונתתי שלום בארץ, הכוונה היא שעמ"י ישלט על אויביו, והעולם יתקן כשהאומות כפופות ונטפלות לישראל.

כל תפילה שאנחנו מתפללים בראש השנה, האם זה בקשות זמניות? זה בקשות נצחיות שהעולם יעמוד על תיקונו!

אומות העולם שייכנעו תחת הקדושה - יהיה להם חלק בנצחיות.

יהודי חולה זה קלקול אמתי, יהודי בריא זה תיקון אמתי. זה שהוא יצטרך לעבור את שלב המיתה זה לא אומר כלום. המצוות הקנו לו את שלמות החיצונית שלו, בתחייה הוא יקום מכח אותן שלמויות שהוא פעל גם במערכת החיצונית. יש מצוות שפועלות בתיקון החיצונית.

העולם צריך כולו להיעמד מכח אורות תרי"ג. אנחנו מופקדים על תיקון כל המציאות.

סיכום בקצרה:

המערכת שמאפשרת את הבחירה (שהיא כאמור צורך מוחלט): מציאויות שמייצגות את הטוב והרע האמתיים (אפשרויות הבחירה), יצור בעל חופש בחירה - האדם - המורכב משני הפכים (נפש בהמית וגוף מול הנשמה - זיקה לרע ולטוב), וחלק שלישי הנקרא לבוש הנשמה, שמאפשר לו להכריע באופן חופשי לחלוטין בין טוב לרע (הבוחר).

לאדם יש נטייה לאחד עליה הוא יכול להשפיע, אבל הבחירה היא לחלוטין בידיו.

לאדם ניתנו מצוות כאמצעים להשגת השלמות והעדרת החיסרון.

כשהאדם מממש את הבחירה שלו לטוב אז הוא נדמה לשלם המוחלט, ונקרא שלם מצד עצמו. על אותה שלמות שהוא השיג הוא יתענג, זוהי ההטבה המוחלטת, וזה השכר שהוא מקבל.

הרמח"ל מסביר שהמושג שכר אינו כמו המושג המקובל אצלנו - תמורה מקרית, חסרת קשר לפעולה הגררה אותה. אלא, משמעו תמורה עצמית.

אין הפרדה בין פעולת הבחירה בשלמות לבין השכר שאדם מקבל, (אחרת יוצא שה' סתם מעמיס עלינו את העולם הזה ללא צורך, שזה לא הכרחי להשגת שלמות). הבחירה של האדם עושה אותו שלם, וממילא הוא מתענג על אותה שלמותה השלים עצמו.

את השלמות הזו אנחנו היינו אמורים לפגוש אם כן מיד כשבחרנו בטוב, כתוצאה ישירה, אבל זה לא כך, כי אדם הראשון חטא. לפני חטאו באמת העולם היה משתלם בהתאם לבחירה בטוב, אבל לאחר חטאו ה' הכניס את העולם למהלך של תיקון כדי שיוכל לחזור למצב המקורי ולהכיל את מציאות הנצח. המציאות היום של מוות וכליון היא גזירה שנועדה לאפשר לנו את התיקון של אותו החטא.

הגדרת המושג שכר = תולדת המעשה היום. אדם שעשה מצווה שייך בפוטנציאל למערכת השלמות (ורמת השכר היא לפי הצלחתו לשלול את הרע, לפי המאמץ שלו בכך), אבל היא לא מופיעה עד שהעולם לא יתוקן.

(על העולם לחזור למצבו לפני חטא אדם הראשון - בחירה בתנאי עבודה מעולים, ומשם להתעלות בבחירה לאכול מעץ החיים לעדן. האפשרויות הן או שהדברים יקרו בזה אחר זה - שבימות המשיח נחזור למציאות קודם החטא ומשם נעלה למציאות השלמה, או שאנחנו עוברים את שני התהליכים בבת אחת - אוכלים מעץ החיים על ידי עיסוק בפנימיות התורה, וביורר עץ הדעת טוב ורע בעיסוק בביורר המצוות, והעלם יגיע בבת אחת לתכליתו).

(אדם כן מקבל גם במציאות היום הארה מסויימת מעולם השכר, והיא שהעמל נעשה יותר נעים, דהיינו הארה לצורך התקדמות. ההארה הזו היא שמאפשרת לאדם להתקדם בעולם העבודה).

השכר שהתורה מבטיחה על קיום מצוות הוא שכר גשמי. את השייכות העצמית שלו לקיום המצוות ניתן להסביר בשתי דרכים:

- א. אלו תנאי עבודה שמאפשרים לאדם להשיג שלמות ללא מפריעים. (רמב"ם)
- ב. זוהי הארה מהשלמות לעולם. העולם אמור לעמוד בגוף ונשמה לנצח, והמצוות מתקנות גם את הפנימיות וגם את החיצונית - העולם עצמו, שצריך גם הוא להשתלם ולהיתקן. כל המציאות על כל רבדיה צריכה להיתקן, וההארה מתהליך התיקון נראית בהתקנות הצד הגשמי.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.